

تربیت به کمک داستان درخانه و مراکز آموزشی و تربیتی

حسن دولت آبادی

انتشارات سورمههر (وابسته به حوزه هنری)	
	حوزه هنری استان تهران
	تربیت به کمک داستان
	در خانه و مراکز آموزشی و تربیتی
	ترجمه: دولت آبادی
طراح: کیانوش تنها / ویراستار: اکرم دژهوست گنگ	
چاپ و طراحی: واژه پرداز اندیشه - چاپ واژه چاپ اول: ۱۳۸۵ شماره: ۰۰۰۰۰۰۰۰ شابک: ۰-۴۲۷-۰۳۰-۶۰۰۰۰۰۰۰ نقل و چاپ نوشته‌ها ممنوع. اجازه رسمی از نویسنده است.	
سرشناسه: دولت آبادی، حسن، ۳۵- عنوان و نام پدیدآور: تربیت به کمک داستان، در خانه و مراکز آموزشی و تربیتی / حسن دولت آبادی مشخصات نشر: تهران: شرکت انتشارات سورمههر، ۱۳۹۰. مشخصات ظاهری: ۹۶ ص. شابک: ۰-۴۲۷-۰۳۰-۶۰۰-۹۷۸ وضعیت فهرست نویسی: فیبا موضوع: قصه‌گویی -- جنبه‌های روان‌شناسی موضوع: کودکان -- سرپرستی موضوع: داستان‌های آموزنده شناسه افزوده: شرکت انتشارات سورمههر رده بندی کنگره: ۱۳۹۴/۶۱۳۲۳/۲۲BF رده بندی دیویی: ۵۸۰/۱۹/۶۴۹ شماره کتابشناسی ملی: ۱۹۷۳۷۳۷	

نشانی: تهران، خیابان حافظ، خیابان رشت، پلاک ۳۳
 صندوق پستی: ۱۴۴-۱۵۸۱۵
 تلفن: ۶۱۹۴۲ سامانه پیامک: ۳۰۰۰۵۳۱۹
 تلفن مرکز پخش: (پنج خط) ۶۶۴۶۰۹۹۳ فکس: ۶۶۴۶۹۹۵۱
 www.sooremehr.ir

نقل و چاپ نوشته‌ها ممنوع به‌علاوه اجازه رسمی از ناشر است.

فهرست مطالب

مقدمه مؤلف

مقدمه دوم: نقش نمایش و داستان در تعلیم و تربیت

قابلیت‌های تربیتی آموزشی داستان

نکات مهم در داستان‌گویی

فعالیت‌های چهل و پنج‌گانه داستان‌گویی برای کودکان و نوجوانان

کتاب‌های پیشنهادی

منابع

۰۹

۱۱

۱۵

۶۱

۷۲

۹۴

۹۶

مقدمه مؤلف

برخی والدین در مواجهه با نارسایی‌های رفتاری فرزندان خود دچار هراس می‌شوند. علت این هراس، ریشه نخست، عشق به فرزند است. توجه والدین به تربیت مناسب فرزند و نگرانی از نارسایی‌های رفتاری او سبب می‌شود بسیاری از آنها روش‌های علمی تربیت را جست‌وجو کنند و از آنها آگاهی یابند. تربیت امر آسانی است و فقط بخشی از آن از راه غریزه و تجربه به دست می‌آید. برای این، باید روش‌های تربیت را به کمک افراد متخصص و کتب تخصصی دریافت. خوشبختانه، امروزه کتاب‌های بسیاری یافت می‌شود که از دریای گوناگون به موضوع تربیت پرداخته‌اند. هدف این کتاب نیز از این دسته ضمن پرداختن به برخی نیازهای والدین و فرزندان چگونگی بهره‌گیری از امکان بسیار مهمی چون داستان را، برای تربیت فرزندان، بررسی کند. آنچه در این کتاب می‌آید فقط روش تربیت نیست؛ کوششی است تا والدین را متوجه حساسیت موضوع و توانایی‌هایشان بکند و بر عملی بودن تربیت تأکید ورزد. از شما، در مقام والد یا مربی، خواسته

شده با شناختی که از خود، خانواده، و فرزندان دارید الگوهای رفتاری مناسب را برگزینید و در مسیر اهداف تربیتی یادشده اقدام کنید. یک نکته قطعی است و آن اینکه اقدامات شما باید بر روش‌های علمی استوار باشد. آن کس که آگاهانه به این عرصه قدم نگذارد و تربیت خودبه‌خودی و بدون برنامه فرزندان را دل‌خوش کند همچون حماری است که بدون طرح و نقشه دیوار می‌چیند. ممکن است برخی از این‌گونه دیوارها در بنای نهایی به کار آید؛ اما، بدون تردید بسیاری از آن‌ها تخریب خواهند شد. به جای آنکه فقط از کلام استفاده کنید، از داستان، نمایش، آری‌های آموزشی، و تدابیر متنوع دیگر بهره‌گیری. یکی از امتیازهای این روش‌ها ایجاد فرصت برای اظهار نظر کودکان و مشارکت ایشان در فعالیت‌های مورد نظر است.

از فرزندانم، عاتکه و حسین که در حروف چینی و صفحه‌آرایی اولیه این کتاب صبورانه کوشیدند، صمیمانه قدردانی می‌کنم. تشکر ویژه‌ام را به عزیز بزرگوار، آقای دکتر علی‌زاده محمدی، مدیر مرکز مطالعات هنر درمانی دانشگاه شهید بهشتی، تقدیم می‌کنم. از مدیر عامل، معاون تولید، رئیس حوزه هنری کودک و نوجوان و برادر ستار، صفحه‌آرا و طراح جلد به لحاظ همه تلاش‌هایشان در انتشار این کتاب صمیمانه سپاسگزارم. برای همه مادرها و پدرها و مربیانی که از این کتاب برای تربیت کودکان استفاده می‌کنند آرزوی موفقیت می‌کنم.

دکتر حسن دولت‌آبادی

مقدمه دوم:

* نقش نمایش و داستان در تعلیم و تربیت

استفاده از نمایش و داستان در تعلیم و تربیت مبتنی بر بازی، قصه‌گویی، حرکت، آوا، و پانتومیم در مدارس، مهدکودک‌ها، کلینیک‌ها، پرورشگاه‌ها، و مراکز اصلاح و تربیت رواج فراوان دارد. عناصر نمایشی و داستان در مراسم و آیین‌های همه فرهنگ‌ها و جوامع این است. برای آموزش، پیشگیری از نارسایی‌های فکری و رفتاری، و انتقال اطلاعات، اثر پالایشی و تربیتی نمایش به چهار قرن قبل از میلاد می‌رسد. رسطو و فلاسفه دیگر نمایش را وسیله تزکیه نفس می‌دانستند. توجه به نمایش در داستان تا امروز ادامه یافته و برای رشد هیجانی و حرکتی همه سنین، از کودکی تا سالمندی، استفاده می‌شود.

آنچه استفاده از نمایش را در آموزش و پیشگیری از نارسایی‌های رفتاری سودمند می‌کند به‌کارگیری تعمدی و هدفمند آن برای رسیدن به اهداف خاص است. وقتی نمایش و داستان در توان بخشی و درمان یا تعلیم و تربیت به کار می‌رود از فرایند آن به منظور تقویت یکپارچگی ذهنی

و بدنی، برای بهداشت و سلامت روانی و آموزش، استفاده هدفمند می‌شود. بهره‌گیری از نمایش و تئاتر در رفع مشکلات تربیتی و روان‌شناسی کودکان در سال ۱۹۳۰ میلادی و از بیمارستان خولیو د ماتوس در لیسبون آغاز و به تدریج وارد مسائل روان‌درمانی کودکان شد و سرانجام در دو کشور آمریکا و انگلستان رشته‌ای مستقل در این زمینه شکل گرفت و در انگلستان تعدادی از پیشگامان تئاتر کودک نمایش را در سده بیست و نهم، یادگیری، و درمان کودکان به کار گرفتند.

روانشناسان دریافته‌اند که کودکان در قالب داستان و نمایش مسائل خفیه را بیان و مشکلات خود را بیرونی می‌کنند تا مفهوم و معنا و اثر تخیلات خود را بشناسند و در محیط و فضایی حمایتگر و ایمن توانایی بیشتری برای مشاهده احساسات خود پیدا کنند.

داستان و قصه به کودکان فرصت می‌دهد مسائل خود را در فضاهای خیالی، اما امن، جست‌وجو کنند و احساسات و خیالات تحمل‌ناپذیر را، که مدت‌ها درون خویش نگه داشته‌اند، در قالب شخصیت‌های داستان و نمایش ببینند و تعارضات درونی‌شان را در شخصیت‌های آن‌ها فرافکنی و با آن‌ها همانندسازی کنند.

روانشناسان بر آن‌اند که قصه و داستان فراموش‌ناپذیر هیجانی و شناختی کودکان را تسهیل، نظرات نو را در آن‌ها تقویت و مهم‌تر از همه رفتارهای سازگارانه را در محیط خانواده و مدرسه و جامعه بیشتر می‌کند. داستان‌ها، با اطلاعاتی که در اختیار کودکان قرار می‌دهند، به آن‌ها در یافتن معنی زندگی کمک می‌کنند. بسیاری از قصه‌های خیالی جن و پری مفهوم آرزوهای مخرب، خودشیفتگی‌ها، حسادت‌ها، و خشونت‌ها را برای کودکان روشن می‌کنند و دانایی فرد را در زمینه پیامد کارها بالا می‌برند و سبب می‌شوند آن‌ها بر ناامیدی‌های خود چیره شوند. داستان و نمایش به ناخودآگاه کودکان ساختار می‌دهد و

کمک می‌کند کودک بهتر بر نارسایی‌های رفتاری تسلط پیدا کند. در تجربیاتی که با کودکان بی‌سرپرست و همچنین کودکان آسیب‌دیده زلزله‌بم‌داشتم مشاهده کردم نمایش و قصه‌گویی اندوه و اضطراب ناشی از نابه‌سامانی زندگی اجتماعی و صدمه زلزله را در کودکان کاهش می‌دهد و عزت‌نفس و احساس کارآمدی آن‌ها را بالا می‌برد. مثلاً که بازی‌سرپرست یاد گرفتند بر اساس مشکل خانوادگی مشترکی که داشته‌اند داستان‌هایی بسازند و برای شخصیت‌های آن داستان‌ها عروسک و مانت‌هایی درست کنند و سپس نقش آن شخصیت‌ها را بازی کنند. این گونه بازی‌های نمایشی کمک کرد تا آن‌ها مشکلات حاد زندگی خود را بهتر بپذیرند و باورها و راه‌حل‌هایی سازنده برای کنار آمدن با فشارهای روانی خود بیابند. کار مربی جهت دادن مثبت به نقش‌ها و وقایع داستان‌ها و نمایش‌ها بود.

درون‌نمایش و داستان مجموعه‌ای از رفتارهای کلامی و غیر کلامی وجود دارد که می‌توان از آن برای هویت‌رسانی و تعاملات اجتماعی مثبت همه افراد بهره گرفت. از هنگامی که کودک یا نوجوان نمایش یا داستانی می‌سازد و در ماجرای آن قرار می‌گیرد و نقش آن را بازی می‌کند تا مدت‌ها مثل همان داستان جدید زندگی می‌کند و تجربه‌هایش را در قالب آن نمایش و داستان سازمان می‌دهد؛ به تجربه داستان‌ها و نمایش‌هایی که جنبه خودحکایتی و خودشرح‌حال‌انگیزی باشد موفق‌تر عمل خواهد کرد. در واقع، نمایش کمک می‌کند تا تخیلات و آرزوها و رفتارها در کلیتی پیوسته قرار گیرند و خودآگاهی و هویت اشخاص را منسجم کنند.

دو کتاب تربیت به کمک داستان و تربیت به کمک نمایش و تئاتر، تألیف دکتر حسن دولت‌آبادی، متخصص نمایش و نویسنده و مدرس و پژوهشگر دانشگاه، از ارزش بسیار برخوردار است. ایشان سالیان

سال در این حوزه کار کرده و تجارب شخصی خود را به نحوی مطلوب شکل داده‌اند. کتاب حاوی تجارب شخصی و اطلاعات علمی و تجربی دکتر دولت‌آبادی است که در شکل ایده‌های تربیتی و اجتماعی و اخلاقی و در چهارچوب مفاهیم عمومی نمایش و داستان، به طور عمیق بررسی می‌شود. مفاهیم کتاب می‌تواند برای والدین و مربیان بسیار مفید باشد و آن‌ها را از نتیجه تجربه‌های نویسنده بهره‌مند کند. همچنین با مطالعه آن می‌تواند دست‌مایه ایده‌های خلاق و شخصی خوانندگان قرار گیرد تا تجارب خود را توسعه دهند.

امید است که روزی در مدارس کشور ایران هم آموزش از طریق نمایش رواج یابد تا کودکان و نوجوانان بتوانند از طریق مهارت‌های فردی و اجتماعی متکی به نمایش و داستان آمادگی کافی برای مقابله با تحریفات رفتاری پیدا کنند.

دکتر علی زاده‌محمدی

مدیر مرکز مطالعات هنر درمانی

دانشگاه شهید بهشتی